

Arandu 2008

Dina Štěrbová , www.czechhospital.cz

Když jsme vloni koncem července Arandu opouštěli, nemohli jsme zaplašit obavy vkrádající

se do mozku i do srdce. Jaké to bude, až se sem opět za rok vrátíme? Nebudou v nemocnici ustájeny krávy, jaci, ovce či kozy, jak nás mnoho lidí strašilo? Nebude inventář rozkradený, či zničený? Budou léky použity, jak náleží? Neuletí v zimní vichřici střecha a vydrží okna? Zámek s normální fabkou jsme radši ještě doplnili malou závorou nevenkovní straně dveří, poté, co jsme pochopili, že většina vesničanů nezvládá souhru dvou pohybů: tlačit kliku směrem dolů a současně táhnout dveře pohybem ven. Dělali buď jedno, anebo druhé

ale vždy odděleně, takže lomcováním zámek ještě za naší přítomnosti několikrát vylomili. Hrůzných představ se nabízelo více a když jsme na podzim dostali mailovou zprávu, že v Arandu shořelo několik domů, představovali jsme si i nemocnici v plamenech. Naštěstí tomu tak nebylo. Domluvili jsme se s naším věrným pomocníkem Sarfrazem Haiderem z haramošského údolí, že Arandu v průběhu roku několikrát navštíví a když v nemocnici bude pořádek, vždy vyplatí starostovi Alímu domluvenou částku za úklid a údržbu, která činila 1000pak. rupií na měsíc (tj. asi 15 dolarů). Moc jsme nevěřili, že by to mohlo stoprocentně fungovat, dokonce jsme měli pochybnosti, i když nám Sarfraz neumělou angličtinou mailoval, že „hospital is working good“.

Na letošní pakistánskou misi jsme odjížděli ve dvou skupinách: Vit'a s manželkou a dobrovolnicí Petrou letěli 18. června, já o týden později. S napětím jsem očekávala jejich zprávy. Celý týden nepřišlo nic, až večer před mým odletem sms-ka: „Je to fantastické, v Arandu v zimě nezemřelo žádné dítě!!!“ Nic radostnějšího mě nemohlo v danou chvíli potkat a později se ukázalo, že skutečnost byla ještě lepší- nejen dítě, ale ani žádný dospělý člověk v Arandu nezemřel! Zemřela jen Zubeida, žena nemocná rakovinou jater, která již vloni v létě měla na mále, ale odmítala vesnici opustit a spokojila se s injekcemi diclofenacu, který jí zřejmě ulevoval od bolestí kloubů v celém těle. A žil dokonce i starý a částečně ochrnutý Hasan, který neopouštěl již vloni lůžko! Každému, kdo to slyšel, to připadalo jako zázrak a ono to k němu nemělo daleko! Stačí si uvědomit, jak zima v Arandu vypadá: vichřice a mráz

bičující karakorumskou vesničku ve 3000m nad mořem od listopadu do dubna, teploměr klesá k -35°C, lidé mají jen minimum paliva- dřeva a jačího trusu nasbíraného v létě . Rodiny opouštějí obytnou část svých příbytků a spolu se zvířaty přebývají v tzv. zimní místnosti, co je v podstatě sklípek z větší části zapuštěný pod domkem do země v sousedství suchého záchoda. Zde, ve stísněném prostoru, a v nedostatečném oblečení jen trpně čekají, až dlouhá zima skončí. Občas vykydají ze svého betlému bočními dvířky hnůj, na čoudícím ohýnku

upečou čapátu, či uvaří balti tea, (slaný čaj po tibetském způsobu omaštěný máslem) o kterém věří, že jim dodá sílu. Není divu, že právě toto období krutě prověřuje fyzický stav vesničanů: umírají hlavně staří a nemocní, ale i malé děti, které měly tu smůlu a narodily se příliš pozdě, aby do zimy zesílily. Navíc je zimní místnost ideálním semeništem chorob a infekcí. Předloni zemřelo údajně v Arandu 30 dětí, a nikdo nepamatuje, že by některou zimu nezemřelo žádné. Až letos!

„Každý rok jsme v zimě nosili naše nemocné na nosítkách do Doko, když už jsme si nevěděli s nimi rady a neměli jsme léky. A oni nám většinou po cestě umřeli.“ vysvětlil nám později starosta Alí . (Doko je vesnice v níže položené části údolí, odkud mohou odjíždět džípy do Skardu celoročně. V zimě to ale znamená celodenní pochod v hlubokém sněhu.)A pak Alí radostně dodává:“A letos jsme nemuseli nést nikoho a také nikdo neumřel, díky lékům z České Republiky. Všichni se za Vás modlíme, dokonce i náš mulla v mešitě, abyste měli dlouhý život!“

Nechceme zveličovat roli naší malé nemocnice, ale také si uvědomujeme, že již teď, v prvním roce své existence, sehrála pro tyto lidi úžasnou roli, v podstatě již teď změnila jejich život. Bedna s antibiotiky je prázdná a zde prakticky na ně neexistuje žádná resistance, jak jsme se již mnohokrát přesvědčili, proto působí téměř zázračně. Kolika dětem nemocným zápallem plic vlastně zachránily život? To se sice nedozvíme, ale ty děti teď kolem nás nezbedně skotačí, šťouchají se a smějí, všechny nás vítají a volají jménem. Vítá nás celá vesnice, staří, mladí, muži i ženy, každý se s námi chce obejmout, podat ruku, dokonce i starší ženy, které nám ruku podají jen obalenou ve svém závoji. Je to velká radost, ale v první řadě závazek.

Proto je naším prvním úkolem a starostí zásobit nemocnici léky na další rok . Již vloni jsme zjistili, že Pákistán je spolu s Indií velkým výrobcem léků, najdete zde ekvivalenty prakticky všech léků vyráběných ve vyspělém světě, obvykle s jiným obchodním názvem a vzhledem ke slabé měně několikanásobně levnější. Navíc jsme po zkušenostech s dovozem léků z domova, podléhajícím neuvěřitelné byrokracii a obstrukcím, tento způsob vzdali. Po vzoru

malé italské nemocnice, která působí ve vesnici Ascoli pod K2, jsme se rozhodli zakoupit všechno u pakistánské farmaceutické distributorské firmy Al Shifa, která má pobočku i ve Skardu. Naš dispenzář Afzal Alí, který si zde tak dobře v zimě vedl a vítá nás proto s náležitou hrdotí, má již připravený seznam léků, který ještě necháme schválit skutečným lékařem Je jím mladý a ambiciózní lékař a baltijský rodák Dr. Mubašír z Abdullahovy nemocnice ve Skardu, který již několikrát v naší nemocnici ordinoval . Pak jdeme vyjednávat o slevách do skladu Al Shifa a za dva dny již odjíždí plně naložený nákladní džíp do Arandu. Přestože je zdejší systém prodeje léků úplně volný a v každé lékárně vám bez receptu prodají cokoli od aspirinu po nejsilnější hypnotika, chtěli bychom mít výdej léků v naší nemocnici podchytený a rádně registrovaný a také schválený skutečným lékařem. Proto zakoupíme několik tlustých sešitů s pevnými deskami, z

nichž jeden bude sloužit právě tomuto účelu. Afzal zde při každém výdeji zapíše datum (díky kterému budeme mít také přehled o tom, jak často ordinuje), jméno, pohlaví, věk a svoji diagnózu a taktéž způsob léčení a jméno i množství podaného léku. Jednou za čas navštíví se sešitem Dr. Mubašíra ve Skardu, který knihu zkontroluje a svým podpisem schválí Afzalův postup. Tím získají vydané léky platnost receptů a nebezpečí, že nás někdo označí za šarlatány, se podstatně zmenší. Aby Afzal chodil za Dr. Mubašírem ochotněji, vyplatí mu tento při každé návštěvě za každý měsíc příplatek ve výši 1000 rupek. Není to sice moc, ale Afzal, který je placený pákistánskými úřady dost bídne, to uvítá. Dalších 2000 rupek měsíčně mu pak při kontrolách přímo v nemocnici vyplatí náš spolehlivý Sarfráz. Jak zjišťujeme, plnil svoje poslání až neuvěřitelně obětavě a důsledně, aniž bychom mu byli mohli vyplatit za to nějaký plat. Strávil dokonce v Arandu 15 dní v lednu, když sem došel ve svých mizerných botách z Doko sám pěšky a spolu s Afzalem v nemocnici ordinovali v krutém mrazu. Letos se rozhodujeme, že to tak dál nejde a z malého sice, ale přece rozpočtu se rozhodujeme mu platit měsíčně také 2000rupek. Slibujeme mu, že až se naše malé občanské sdružení, které jsme jen nedávnou s Viťu a jeho ženou založili za účelem provozování této nemocnice trochu postaví na nohy, plat mu zvýšíme.

Promyšleně se snažíme vytvořit jakýsi minimalizovaný a úsporný systém vzájemné kontroly a hmotné zainteresovanosti tak, aby vše fungovalo i v době naší nepřítomnosti, co platí po valnou část roku. Myslíme si, že sice by bylo krásné mít zde každý rok lékaře z Evropy, a pevně věříme, že se nám to časem podaří, ale to bude vždy jen třešnička na dortu. Zdejší lidé ve zdejších podmínkách se musí v první řadě naučit spoléhat se na sebe a my musíme postupně vytvořit takový systém, aby to co nejlépe a hlavně setrvale fungovalo. Zdá se, že vesničané přijali nemocnici za svou a na některé z nich se lze i spolehnout. Příkladem je již zmíněný starosta Alí, který jediný má od nemocnice klíče a kterého rodina zde také uklízí. Výsledek je, když to srovnáme s úrovní jejich vlastního bydlení, velice slušný. U dveří stojí kbelík s mopem a pravidelně vynášený koš na odpadky. Dispenzář se přezouvá do pantoflí, které jsme mu vloni darovali, pacienti se zouvají. Hluchoněmý čokidár Hasan honí lyžařskou holí provinilce, kteří by chtěli dovnitř proniknout v botech. Je to náš věrný pomocník již z loňska a protože jej nedali jako malého do školy, je v normálním životě nepoužitelný, ačkoliv vůbec není hloupý. To dokázal několikrát, například když vloni jako jediný přinesl správný kus železa, abychom mohli otevřít opětovně zabouchnuté dveře nemocnice, kde vesničané pravidelně a opakovaně urvali svým nesmyslným lomcováním kliku. Nemocnice se stala smyslem Hasanova života tráví tam většinu dne uklízením a hlídáním. I teď si oblékl policajtskou uniformu, kterou mu koupili příbuzní a celý šťastný si na ni připevnil novou českou vlajku, kterou jsme mu darovali. Na naši počest také starosta vytáhl velkou českou vlajku, kterou jsme zde zanechali a připevnil ji na stožár. Bude zde vlát po celou dobu naší přítomnosti.

Přestože náš letošní rozpočet se může někomu zdát směšný, přece nám ale umožní kromě zásobení nemocnice léky na další rok, zaplacení platů pro dispenzáře Afzala, správce Alího a „supervisora“ Sarfráza provést i jednu důležitou akci, kterou je, jak jsme ji nazvali, plošné odčervení lidí.

S červy různých druhů jsme se v Arandu seznámili důvěrně již vloni. Přijímali jsme totiž s velkým podivem fakt, že prakticky každý si tam stěžuje na bolesti břicha a žaludku, i když všechny tyto obtíže nemohly evidentně být způsobeny průjmovými infekcemi., kterých bylo,

samozřejmě, také pozhnaně. Konkrétně jeden případ, sám o sobě dost děsivý, nám otevřel oči. Opakovaně jsme byli voláni do domku výškového nosiče Fidy Alího, kde měli na návštěvě sestřenici z vedlejší vesnice Bísil. Ač mladá, vypadala strašně a zmítala se v křečích, přičemž si stále ukazovala na břicho a žaludek. Cokoliv snědla, či vypila, vzápětí vyzvracela již po několika dny a my, abychom jí pomohli, jsme jí postupně dali vše, co jsme mohli. Začali jsme živočišným uhlím, endiaronem, dále prostředky na překyselení žaludku a uklidnění žaludku nakonec i antibiotika, která nám u jiných průjmu rychle pomohla. Nic nepomáhalo a tak jsme sáhli po metronidazolu, který se zde běžně používá při vážných průjmech způsobených prvoky. Aby metronidazol nevyzvracela, píchl jí jej v infuzi dispenzář Afzal, se kterým jsme zrovna navázali první kontakty. Protože již byla noc, šli jsme spát a druhý den ráno jsme se s napětím šli podívat na nemocnou. Jen těžko si může někdo představit naše překvapení, když naše postižená, strašně se u toho dávíc, vyzvracela 40cm dlouhého červa, pravděpodobně tasemnicí! Nejsme lékaři ani parazitologové, ale tolik víme, že parazitičtí červi většinou žijí ve střevě a obvykle vychází z lidského těla konečníkem. Co se tedy muselo stát, když tato obluda překonala zábrany mezi střevem a žaludkem a posléze ze žaludku vylezla ústy nemocné! ! Asi ji vyhnal metronidazol, který, jak víme, je sám o sobě v podstatě dost jedovatou látkou a to zřejmě i pro červy! V ten moment jsem si vzpomněla na jednoho pakistánského lékaře z vojenské nemocnice ve Skardu, který mi již před mnoha lety odpověděl na otázku, kterými chorobami zdejší lidé nejvíce trpí způsobem, na který nezapomenu: kromě všech projevů podvýživy a nesprávné výživy je tu stále obrovské množství tuberkulózy a to nejen plicní a, kromě jiného tu lidé občas zvrací červy ústy, když se jim v těle rozmnoží příliš...ted' vidím, že si ten lékař určitě nevymýšlel.

Postupně jsme vloni zjistili, že červi jsou v Arandu rozšíření více než dost a začali jsme si dokonce dávat pozor i na čapáty, které nám každý den nosili dva kloučci zrovna z domu Fidy Alího, kde nám je každý den pekla čerstvé jejich maminka. Došlo nám totiž, že červy neměla jen jejich návštěvnice z Bísilu...A také jsme si uvědomili, že při zdejší způsobu jediné možného hnojení políček zvířecími a lidskými fekáliemi, které se cyklicky vracejí do tenké vrstvičky půdy, která nemá ani 15 centimetrů, se vajíčka červů nutně

dostávají do obilí a opětovně do trávicích traktů lidí. Když se k tomu započítá nulová hygiena, život celých rodin v těsné blízkosti, je to jasné. Toto zjištění podpořil i Dr. Hasan Khan ze státní nemocnice ve Skardu, který na naše tvrzení, že odhadujeme až 90%ní promoření lidí červy, ironicky zakontroval: "Nikoli 90, ale 100%ní! "Proto jsme se již vloni rozhodli, že jako jednu z prvních věcí, kterou letos uděláme, bude podání prostředků na zničení červů pokud možno všem obyvatelům Arandu. Bude to nanejvýš užitečné a navíc bez rizika, i jako laici si to můžeme dovolit. Abychom ale zjistili, že opravdu nikdo nebyl vynechán, museli jsme vymyslet nějaký způsob evidence, každý druhý se zde totiž jmenuje Alí či Muhamed, ženy zase jsou samé Laily a Hamídy. Proto se nejprve

uskutečnil pravděpodobně první pokus definovat v karakorumské vesnici ulice a poté, když nám logicky vyplynulo, že v Arandu by měly být čtyři, označili jsme je podle abecedy A, B, C, D. Následně Viťa s Peťou vyrazili s kyblíkem červené barvy a štětci, aby na každý domek úhledně namalovali příslušný znak obsahující jedno písmenko a jednu číslici. K našemu překvapení, nejen že nikdo neprotestoval, ale lidé nám dokonce chodili hlásit, že na ten a ten domek jsme ještě zapoměli. A pak nastal další zázrak: celé rodiny z jednotlivých domků chodily postupně do nemocnice a my zapisovali jejich „adresy“, které si obkreslili na papírek do velkého sešitu, který jsme k tomu účelu také zakoupili. Rozdávání přípravků proti červům trvalo mnoho dní, ale vítaným vedlejším výsledkem byl i drahocenný sešit, který poslouží jako základ budoucí kartotéky pacientů. A nejen to! Dá-li pánbůh v příštím roce bude v nemocnici viset i první urbanistický plánek Arandu. Do „odčervovací“ akce se zapojil i Afzal, kterého důvěra v nás opět vzrostla. Nakonec prohlásil, že vesnice Gon, která se nachází asi 2 km před Arandu, je také součástí jeho revíru a že tamější vesničané by také chtěli ta krásná červená čísla a také léky proti červům. Tak jsme ho pověřili tímto úkolem a opět doufáme, že se tak skutečně stane.

Je nám jasné, že jedna „odčervovací“ akce stačit nebude, v podstatě ji bude třeba každý rok zopakovat a ani to nebude všespasitelné! Čím více zkušeností nabýváme, tím více vidíme, že hlavním zdravotním problémem v Arandu je hygiena. Lidé prakticky nemají mýdlo ani čisticí prostředky a neumí dobře využívat ani již existujícího vodovodu, který v plastových trubkách přivádí vodu z nedalekého ledovce spadajícího z úbočí hory Bargandžu. Drasticky nás o tom přesvědčuje i další příhoda, když náš dispenzář pinzetou vytáhl z ucha dvouletého,

nepředstavitelně špinavého dítěte sedm larev nějaké mouchy, která mu tam nakladla vajíčka. Na dvoucentimetrové larvy svíjející se v prachu nebyl pěkný pohled, ale rychlost, se kterou dispenzář zakročil, nás přesvědčila, že takovou událost rozhodně nevidí poprvé.

Logicky nám tudíž vychází, že jedna z prvních věcí, kterou v budoucnu musíme udělat, je jednak přestavění vodovodu, který není dostatečně zajištěn proti ucpávání trubek, jednak vybudovat alespoň jedny veřejné sprchy. Sondujeme situaci a docházíme k názoru, že tím prvním místem pro sprchy by mělo být okolí mešity, kde se přirozeně skloubí přirozená potřeba očisty člověka s požadavkem náboženství-islámu, který zde určuje život lidí mnohem podstatněji, než je tomu v zemích s jiným vyznáním. Alláh nařizuje svým vyznavačům vstupovat do mešity jen po očistě, když tedy bude sprcha po ruce, tím lépe. Voda z ledovce je studená, budeme proto uvažovat o vybudování kontaineru, ve kterém by ji slunce alespoň trochu ohřálo. Ideálním místem pro umístění kontaineru se nám jeví střecha mešity, to samozřejmě nepůjde bez dobrozdání místního mully. Máme štěstí, mulla právě překonal těžkou úplavici a na vlastní kůži pocítil blahodárné účinky našich léků-s umístěním kontaineru na střeše mešity proto nebude ideologický problém. Příští rok se do toho můžeme pustit, pokud seženeme

peníze. Další věci, o které uvažujeme, je zakoupení a umístění solárních panelů na střeše nemocnice. Prozatím vyrábíme proud v případě potřeby malým generátorem na naftu, ten je ale jednak hlučný, jednak je třeba drahou naftu vozit ze Skardu džípy, které jsou také čím dál dražší.

Již zmíněný Dr. Mubašír ze Skardu přijel do Arandu několik dní před naším odjezdem odsud a ihned měl plnou ordinaci pacientů. Když potom odjížděl, řekl nám, že mezi lidmi, které ošetřil, pravděpodobně objevil několik nemocných tuberkulózou plic. Samozřejmě, toto podezření musí ještě potvrdit laboratorní rozbory a RTG plic ve Skardu, nicméně, máme počítat s tím, že ve vesnici bude tak 15-20 případů této hrozné nemoci. Toto zjištění nás velice znepokojí, ale víme, že nemůžeme čekat do příštího roku a léčbu musíme začít organizovat hned. Za několik dní proto ve Skardu navštívíme již zmíněného dr. Hasana Khana, zdravotního ředitele pro šigarský distrikt, do kterého patří i Arandu a informujeme jej o situaci. Dostane se nám slibu, že dr. Khan co nejdříve pošle do Arandu tým svých lidí, kteří tam vytipují pokud možno všechny podezřelé touto nemocí. Radši se neptáme, proč k tomu nedošlo již dávno...Podezřelé bude muset náš dispenzář přesvědčit, aby se vydali do Skardu na potvrzující vyšetření a u pozitivních případů pak Dr. Mubašír rovnou zahájí léčbu. Bezplatná léčba je sice povinností státu, ale v praxi to prý nefunguje, protože podle zákona by nemocní museli dostat lék ve svých domovech a to se ještě nikdy nestalo. Léčba je na zdejší poměry dost nákladná a činí 9000rs tj. asi 150dolarů na osobu, protože nemocní musí projít 9 měsíční kúrou, když léky na jeden měsíc stojí 1000Rs. Po krátkém zaváhání, ke kterému nás vede nulová úroveň naší pokladny řekneme ale Dr. Mubašírovi, aby léčbu v každém potvrzeném případě neprodleně zahájil s tím, že nějak ty prostředky již pro naše nemocné z Arandu seženeme a při příští misi uhradíme. Nemůžeme ale léčit celé údolí a proto Dr. Mubašír bude léčit za naše prostředky jen ty, kteří věrohodně prokáží, že patří do Arandu.

Když konečně ze Skardu odlétáme, jde nám docela hlava kolem, protože víme, že na nás zde bude příště čekat hned několik úkolů, které za nás, bohužel, nikdo neudělá.

1. Zajištění léků pro chod nemocnice vždy na jeden další kalendářní rok.
2. Opakování akce na zničení červů zažívacího traktu nejméně jednou ročně.
3. Revize vodovodního systému a vybudování separátního přívodu vody do nemocnice.
4. Postavení veřejné sprchy (zvláště pro muže a ženy) alespoň s částečně ohřívanou vodou
5. Zajištění léčby pacientů trpících TBC.
6. Vylepšení interiéru nemocnice –natření podlahy pro její lepší udržování.
7. Zakoupení a instalace solárních panelů na střeše nemocnice.
8. Zajištění financí na plat ženské sestry, která by trvale působila v Arandu
9. Výhledově bychom chtěli zakoupit pro nemocnici džíp.

Olomouc 10.9.2008

